

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการศึกษาแนวทางการพัฒนาศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน : กรณีศึกษา ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลบางจาก อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งมีการดำเนินงานสรุปได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลบางจาก ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาข้อมูลพื้นฐานและแนวทางในการพัฒนาศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล
2. สันทนากลุ่มเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย และให้ความรู้เกี่ยวกับศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล เพื่อแสวงหาแนวทางในการพัฒนาศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน
3. ดำเนินการสัมภาษณ์ประชากรจำนวน 42 คน
4. เก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรทั้งหมด
5. นำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยการสนทนากลุ่ม เพื่อคัดเลือกแนวทางที่ดีที่สุด
6. สรุปและนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติ

โดยปฏิบัติการวิจัยในพื้นที่เขตรับผิดชอบของตำบลบางจาก มีผู้ร่วมดำเนินการวิจัยจำนวน 5 คน และผู้ให้ข้อมูลจำนวน 42 คน เป็นผู้ให้ข้อมูลและกลุ่มตัวอย่าง ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยระหว่างเดือนกันยายน – เดือนตุลาคม พ.ศ. 2554 การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม เครื่องมือในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์มีโครงสร้าง และแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม โดยวิเคราะห์ข้อมูลในลักษณะการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

สรุปผลการวิจัย และการอภิปรายผล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ได้จากการศึกษาเอกสารจากการสัมภาษณ์ และจากการสนทนากลุ่ม เป้าหมายในการดำเนินการวิจัยตามกรอบการดำเนินการวิจัย สรุปผลดังนี้

1. การศึกษาปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน จากสภาพและผลการดำเนินงานที่ผ่านมาของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลในพื้นที่เป้าหมายการดำเนินการวิจัย พบว่า ส่วนใหญ่บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล และทุนทางสังคม เป็นปัจจัยและมีส่วนสำคัญในการดำเนินการกรรมส่งเสริมและพัฒนาศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล โดยเฉพาะแกนนำชุมชนที่เป็นกรรมการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลที่เป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุน ดูแลและติดตามผลการดำเนินงาน ส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ การดำเนินงาน และเจตคติที่ดีต่อการดำเนินงานของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลและครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลมีหน้าที่รับผิดชอบในหลายกิจกรรม บางส่วนยังขาดความรู้ ความเข้าใจในรูปแบบการดำเนินกิจกรรมต่างๆ และยังไม่เห็นความสำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน มีผลทำให้การดำเนินกิจกรรมไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ส่งผลถึงปัจจัยสนับสนุนในการดำเนินการด้านอื่นๆ และขาดการจัดการทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้ใช้และได้รับประโยชน์จากการดำเนินงานของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาและปัจจัยสำคัญต้องได้รับการพัฒนาเพื่อให้ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งจากปัญหาดังกล่าวได้นำไปเป็นข้อมูลในการแสวงหาการแก้ปัญหาและพัฒนาศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2. กระบวนการแก้ปัญหาและพัฒนาศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล ให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน คือการพัฒนาศักยภาพผู้แทนชุมชนที่เป็นกรรมการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล และครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล โดยใช้กระบวนการฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วมที่เน้นผู้อบรมเป็นสำคัญ และใช้รูปแบบการอบรมที่หลากหลาย โดยคำนึงถึงหลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ การตระหนักถึงคุณค่า และมีเจตคติที่ดีต่อการดำเนินงานของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล รวมถึงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนจนเกิดชุด

ความรู้หรือองค์ความรู้ใหม่ ที่สามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้นในการดำเนินงานของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล

3. ข้อค้นพบและองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล จากการเก็บรวบรวมข้อมูลและการสนทนากลุ่ม สรุปได้ดังนี้

3.1 ลักษณะศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลที่ดีควรดำเนินการและควรจัดกิจกรรมดังนี้

3.1.1 เป็นศูนย์รวมจิตใจ ศูนย์รวมความคิด ศูนย์กลางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อชุมชน

3.1.2 ชุมชนให้การสนับสนุน ร่วมจัดกิจกรรม (ร่วมคิด ร่วมใจ ร่วมมือ ร่วมใช้ร่วมพัฒนา)

3.1.3 จัดกิจกรรมสอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชน ตามความสนใจและวิถีชีวิตของคนในชุมชน

3.1.4 จัดกิจกรรมที่หลากหลาย ต่อเนื่อง สอดคล้องกับจุดเด่นของชุมชนและชีวิตจริงของชุมชน

3.1.5 จัดและพัฒนาศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล โดยใช้ทุนทางสังคมเป็นหลัก (ธรรมะ ธรรมชาติ ภูมิปัญญา คน งบประมาณ) ไม่รบกวนคนอื่นมาหยิบยื่นให้

3.1.6 หน่วยงานภายนอกให้การสนับสนุน

3.1.7 อาคารสถานที่ตั้ง สภาพแวดล้อม มีความสะอาด ร่มรื่น เหมาะสม กลมกลืนกับชีวิตจริงของชุมชน

3.1.8 สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ มีเพียงพอ

3.2 คนในชุมชนจะมาร่วมใช้ และร่วมพัฒนาศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล จะต้องดำเนินการ โดยมีปัจจัยและใช้รูปแบบวิธีการดังนี้

3.2.1 ใช้หลักธรรม ศาสนา เป็นแกนดึงดูดใจ

3.2.2 จัดกิจกรรมที่หลากหลาย ต่อเนื่อง จนเกิดเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับจุดเด่นและชีวิตจริงของชุมชน

3.2.3 ครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน มีใจให้กับชุมชน และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

3.2.3 กรรมการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล และผู้นำเข้มแข็ง เสียสละ ใฝ่รู้ (มีธรรมะ มีหลายคน ทำงานเป็นทีม) เป็นแบบอย่างที่ดี

3.2.4 ประชาสัมพันธ์ด้วยวิธีการที่หลากหลายต่อเนื่อง และเข้าถึงตัวประชาชน

3.2.5 ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลมีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาอยู่เสมอ ทั้งในด้านอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อม และการบริการ

จากข้อค้นพบเกี่ยวกับการพัฒนาศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลดังกล่าว สอดคล้องกับ นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527, 183) ที่ได้กล่าวว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดจากปัจจัยและเหตุอื่นๆ คือความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และวารุณี กฤษเจริญ (2528, 17-29) กล่าวว่าผู้นำมีคุณสมบัติบางประการที่เจ้าหน้าที่ได้สังเกตเห็นจะเป็นผู้ที่สามารถเสริมสร้างงานพัฒนาในชุมชนหรือเชื่อมระหว่างองค์กรภายนอกกับชาวบ้านได้ เพราะผู้นำรู้จักชาวบ้าน รู้จักชุมชน ได้ดีกว่านักพัฒนาที่มาจากภายนอกชุมชน นอกจากนี้ผู้นำยังเป็นผู้มีอิทธิพลในทางใดทางหนึ่ง และเป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน สามารถที่จะชักจูงชาวบ้านให้ร่วมมือเพื่อพัฒนาหมู่บ้านตนเองได้มากขึ้น

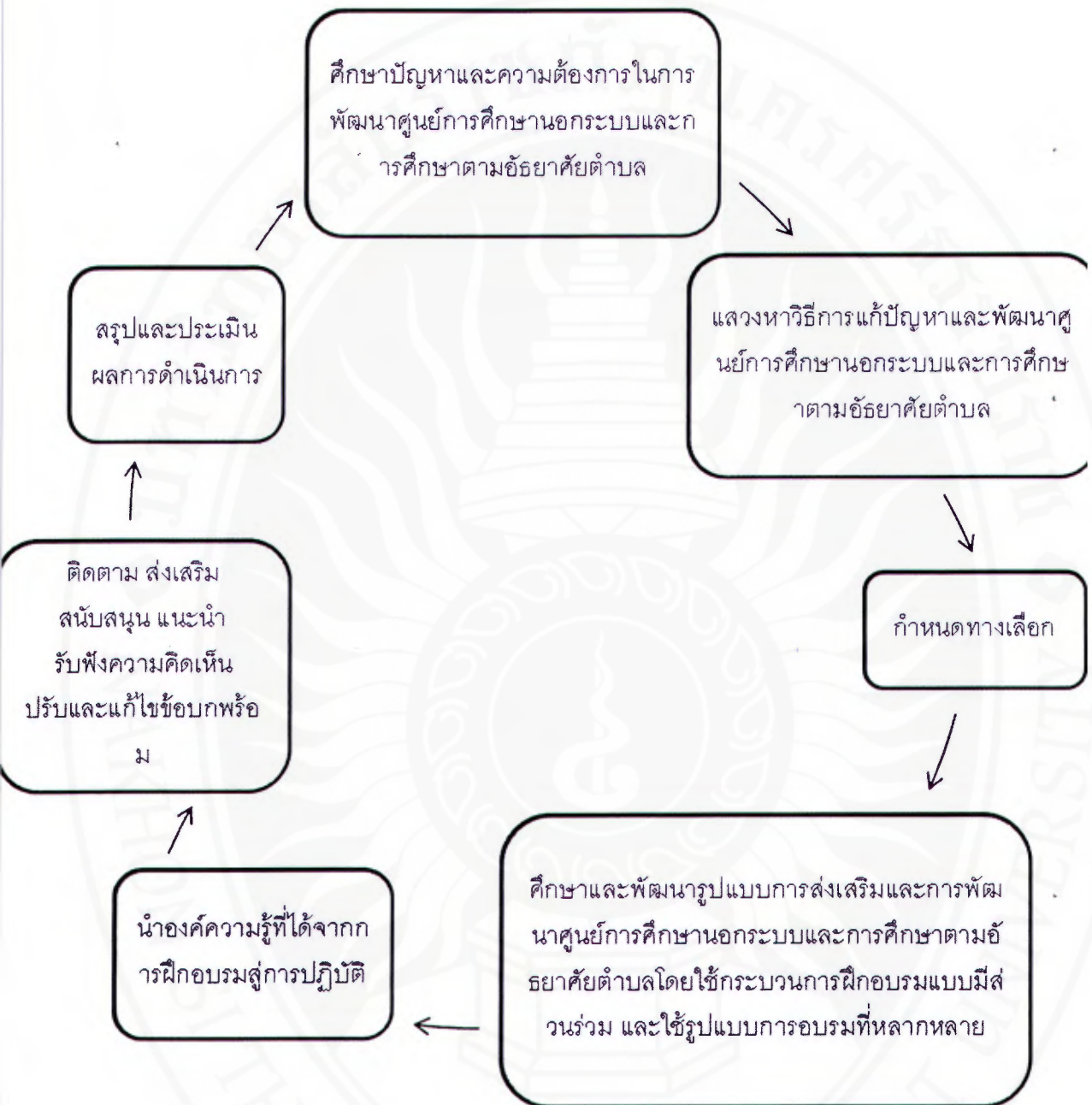
4. การดำเนินกิจกรรมส่งเสริมและการพัฒนาศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล หลักจากกรรมการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลและครูศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลได้รับการพัฒนาศักยภาพ พบว่าการดำเนินกิจกรรมมีแนวโน้มที่ดีขึ้น ทั้งการพัฒนาอาคารสถานที่ และการเข้ามามีส่วนร่วมการดำเนินกิจกรรมในศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลในหลายลักษณะ ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น ร่วมประชุม ปรึกษาหารือ ร่วมสนับสนุนงบประมาณ ร่วมประสานเครือข่ายร่วมเป็นวิทยากรให้ความรู้ และร่วมประชาสัมพันธ์งานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งอาจจะเกิดจากการที่มีความรู้ ความเข้าใจ และมีเจตคติที่ดีขึ้นจากการอบรม และการได้รับองค์ความรู้ใหม่ ซึ่งผลดังกล่าวสอดคล้องกับผู้ที่ได้ศึกษาในเรื่องนี้หลายท่าน เช่น กฤษณี มหาวิรุฬห์ (2531) ที่ศึกษาเรื่องทัศนคติในการดำเนินการเบื้องต้นของประธานกรรมการหมู่บ้านตามโครงการปีรณรงค์คุณภาพชีวิตและความจำเป็นพื้นฐานศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดชัยนาท ผลการศึกษาพบว่า ความรู้ ความเข้าใจ ทัศนคติและผลการดำเนินงานนั้น มีความสัมพันธ์กันในทางบวก กล่าวคือเมื่อประธานกรรมการหมู่บ้านมีความรู้ ความเข้าใจ โครงการปีรณรงค์คุณภาพชีวิต และความจำเป็นพื้นฐานในระดับดีแล้ว จะทำให้ทัศนคติต่อโครงการดังกล่าวดีไปด้วย พร้อมทั้งปรากฏผลการดำเนินการในระดับดีเช่นกัน และปัญญา ธนาสมบัติ (2535) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาชนบทและชุมชนตามข้อเสนอของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พบว่า ปัจจัยด้านความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการและความคาดหวังผลประโยชน์จากโครงการฯ เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์อย่างเด่นชัดกับการมีส่วนร่วมต่อโครงการพัฒนาชนบทและชุมชน อีกทั้งการศึกษาของ บุญส่ง บุญทศ (2543) ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการศูนย์การเรียน

ชุมชนในการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน : ศึกษากรณีจังหวัดมุกดาหาร พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา การประกอบอาชีพ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน ความรู้ ความเข้าใจและความคิดเห็นต่อการดำเนินงาน

5. จากการประเมินผลและสรุปประสบการณ์การพัฒนา รูปแบบการส่งเสริมและพัฒนา ศูนย์การเรียนนอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล ตามกระบวนการรูปแบบที่ดำเนินการ ตามกรอบการวิจัย จะเห็นได้ว่าเมื่อนำไปใช้แล้วเกิดประสิทธิผลและประสพผลตามที่ตั้งไว้ ทั้งทางด้านการพัฒนาบุคคลในเรื่องความรู้ ความเข้าใจ และเจตคติด้านการพัฒนาอาคารสถานที่ และการมีส่วนร่วมของชุมชนมีแนวโน้มไปในทางที่ดี แม้ว่ากระบวนการที่ดำเนินการวิจัยปฏิบัติการครั้งนี้ จะยังดำเนินการไปครบตามวงจรและกรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัย เนื่องจากมีข้อจำกัดในด้านเวลาของการวิจัย แต่ถือว่าเป็นรูปแบบที่มีแนวโน้มที่สามารถดำเนินการให้ประโยชน์ต่อการส่งเสริมและการพัฒนาศูนย์การเรียนนอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล ให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนได้เป็นอย่างดี จึงควรมีการดำเนินการต่อเนื่อง และได้รับการเผยแพร่ต่อไป

ส่วนข้อบกพร่องในการดำเนินการในการจัดการองค์ความรู้ และความรู้ที่เป็นทุนที่มีอยู่ในชุมชน จะต้องได้รับการปรับปรุงพัฒนา และแก้ไขเพื่อให้ได้รูปแบบการส่งเสริมและพัฒนาศูนย์การเรียนนอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลตามกรอบแนวคิดการดำเนินการวิจัยต่อไป

รูปแบบการดำเนินการพัฒนาเพื่อส่งเสริมและพัฒนาศูนย์การเรียนนอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

แผนภูมิที่ 6 รูปแบบการส่งเสริมและพัฒนาศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการจัดการความรู้ที่เป็นระบบ ในรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสภาพและบริบทของชุมชน
2. ควรมีการศึกษาวิจัยต่อเนื่องในลักษณะเจาะลึกในศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล ที่มีการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีทิศทางและมีแนวโน้มว่าจะมีการพัฒนาในขั้นต่อไป โดยส่งเสริมให้มีผู้จัดการความรู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจ และให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะได้รูปแบบกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรม ทั้งรูปแบบที่เป็นการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยได้เหมาะสมและตรงกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง
3. ควรนำรูปแบบที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ไปทดลองหรือประยุกต์ใช้ในการพัฒนา และส่งเสริมการเรียนรู้ในศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลอื่น เพื่อการดำเนินงานเกิดประสิทธิผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้